

Paweł Majchrzak, Monika Skupińska-Majchrzak

Otwartość, empatia, wyznawane wartości w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim a satysfakcja z życia

---

Pedagogika Rodziny 1/3/4, 183-201

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Majchrzak, Monika Skupińska-Majchrzak
Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 6 w Łodzi

Otwartość, empatia, wyznawane wartości w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim a satysfakcja z życia

Streszczenie

Zebrany materiał empiryczny ma na celu dostarczenie informacji o różnicach w zakresie empatii, otwartości i satysfakcji małżeńskiej w parach o zróżnicowanym stażu oraz o powiązaniach pomiędzy wymienionymi wyżej zmiennymi niezależnymi, a odczuwaną satysfakcją ze związku w badanych diadach małżeńskich. Badaniami objęto 40 par małżeńskich (20 par z krótkim stażem - od pół roku do pięciu lat trwania małżeństwa; 20 par z długim stażem małżeńskim - co najmniej dwadzieścia lat pożycia małżeńskiego).

Uzyskano istotne statystycznie różnice w poziomie empatii u kobiet i ich partnerów. Empatia żon zdecydowanie przewyższyła empatię mężów. Pary z krótkim stażem, w porównaniu z parami o długim stażu małżeńskim, znacznie częściej uznawały za najbardziej istotną dla nich wartość – miłość. Badania wykazały, że zmienna, jaką jest satysfakcja małżeńska zależy od wzajemnej otwartości partnerów. Potwierdzono istotne statystycznie różnice w poziomie satysfakcji małżeńskiej pomiędzy parami, które uzyskały wysokie i niskie wskaźniki otwartości. Dokonane analizy potwierdziły współzależność między satysfakcją małżeńską, a satysfakcją z życia, zarówno wśród małżeństw krótkotrwałych, jak i długotrwałych.

Summary

The collected data is designed to provide information about differences in empathy, openness and marital satisfaction in couples with varying length of marriage and the relationships between the above mentioned independent variables, and perceived satisfaction with the marriage among tested dyads. The study included 40 couples (20 pairs with a short marriage experience – from six months to five years of marriage, 20 pairs with a long marriage experience – at least twenty years of married life).

Obtained statistically significant differences in the level of empathy for women and their partners. Wives' empathy significantly outnumbered men. Couples with a short experience, compared with pairs of long length of marriage, more often recognized as the most important value for them – love. Studies have shown that variable, that is the marital satisfaction depends

on the mutual openness of partners. Confirmed statistically significant differences in the level of marital satisfaction between couples who obtained high and low rates of openness. Made the analysis confirmed the correlation between marital satisfaction and satisfaction with life among both short-term marriages and long term.

1. Zjawisko otwartości

Zjawisko otwartości uznać można za jeden z najbardziej powszechnych fenomenów związanych z ludzką egzystencją, wiąże się bowiem z każdą interakcją człowieka z innym człowiekiem. Nie ma znaczenia fakt, czy komunikacja ma charakter werbalny czy też niewerbalny, czy jest zamierzona lub przypadkowa – zawsze stanowi jakąś formę ujawniania siebie. Pomimo powszechności zjawiska otwartości wiedza na jego temat nie jest jeszcze kompletna. Nie ma jednolitej teorii funkcjonowania otwartości, nie istnieje również jednoznaczna definicja otwartości.

Jourard rozpatrywał otwartość w odniesieniu do zdrowej i dobrze przystosowanej osobowości. Jego definicji zarzuca się, że nie spełnia roli definicji operacyjnej. Wynika z niej bowiem, że każda komunikacja interpersonalna może być zaliczona do otwartości, zarówno werbalna, jak i niewerbalna, pisemna, jak i ustna, zawierająca informacje ogólne lub szczegółowe. Takie rozumienie otwartości dotyczyć może zarówno zachowań zamierzonych, jak i przypadkowych (Jourard, 1978).

Worthy twierdzi, że „otwartość zachodzi tylko wtedy, gdy osoba w sposób świadomy przekazuje o sobie nieznaną lub niedostępną informację” (Janicka, Niebrzydowski, 1994: 108). Zgodnie z tą definicją otwartość ma charakter zamierzony i prywatny.

Inaczej określa otwartość Cozby. Twierdzi, że jest to każda informacja, którą osoba A komunikuje werbalnie osobie B. Proces ten zachodzi pomiędzy dwoma lub większą liczbą osób, przy czym osobiste informacje muszą być przekazywane słownie, co czyni tę definicję zbyt wąską, ponieważ nie uwzględnia zachowań niewerbalnych (Cozby [za:] Niebrzydowski, 1992). Podobnie uważa Gilbert, ogranicza otwieranie się tylko do komunikatów werbalnych (Płaszczyński, 1993). Natomiast Allen podaje, że „otwartość to niewymuszona wymiana osobistych informacji między bliskimi sobie osobami” (Niebrzydowski, 1995). Niektórzy z badaczy twierdzą, że warunkiem zaistnienia otwartości jest to, aby odbierana lub przekazywana informacja była natury osobistej lub intymnej, niedostępna szerokiemu gronu odbiorców.

W miarę upływu czasu podejmowano kolejne próby zdefiniowania otwartości. Przedstawiono pogląd, że otwartość nie jest częścią składową wszystkich interakcji zachodzących między ludźmi. Jest natomiast specyficznym typem kontaktu charakteryzującym się bliskością, przywiązaniem, pełnym zaufaniem, niekiedy przyjaźnią, miłością i to odróżnia ją od innych interakcji. W myśl tego stwierdzenia D. Johnson sformułował własną definicję według której „otwartość to ujawnienie tego, jak reagujemy na bieżącą sytuację i przekazanie takich sytuacji

z przeszłości, które są ważne dla zrozumienia naszych obecnych reakcji. Reakcje na ludzi i wydarzenia nie należą do faktów, lecz do uczuć. Być otwartym, tzn. dzielić się z inną osobą tym, co czujemy wobec tego, co ona zrobiła lub powiedziała, albo co czujemy wobec zachodzących wokół nas wydarzeń” (Johnson, 1985).

Płaszczyński uważa natomiast, że „człowiek otwarty to tyle samo, co ujawniający siebie, ale w szerokim tego słowa znaczeniu, obejmującym nie tylko powierzenie swoich tajemnic, lecz także komunikowanie swojego stosunku do innych, a więc ogół informacji opisujących wszelkie stany własnego „ja” (Płaszczyński, 1993). Ujawnianie się ma dwukierunkowy charakter. Polega na otwarciu się w stosunku do ludzi i otwarciu się na ludzi. W pierwszym przypadku osoba uzewnętrznia własne przeżycia i pragnienia, natomiast w drugiej sytuacji osoba angażuje się w problemy partnera, jest gotowa do pomocy, życzliwa, wyrozumiała na jego potknięcia i porażki, jest otwarta na odbiór informacji dotyczących myśli i uczuć. Tylko komplementarna otwartość warunkuje utworzenie ważnych i udanych interpersonalnych relacji. Teza ta pozostaje w bezpośrednim związku z psychoterapeutyczną koncepcją Rogersa (Rogers, 1991, 2002), według którego otwarcie się na ludzi i ich sprawy stanowi znacznie większe wyzwanie, niż otwarcie się do ludzi, gdyż najczęściej większość osób pragnie być wysłuchana i zrozumiana, a okazja ku temu zdarza się nader rzadko.

2. Zjawisko empatii

Empatia istnieje tak długo jak ludzkość. Nie jest jednak wyłączną domeną człowieka, niektórzy badacze uważają, bowiem że wczuwanie się w uczucia drugiego osobnika tego samego gatunku jest charakterystyczne także dla zwierząt wyższych.

Pierwsze badania nad empatią przypadają na początek dwudziestego wieku. W 1903 roku rozpoczął je niemiecki psycholog T. Lipps. Zaproponowany przez niego termin „Einfhlung” w 1909 roku przetłumaczony został przez amerykańskiego psychologa E. Titchenera, jako „empathy – wczuwanie się” i wprowadzony na stałe do nomenklatury psychologicznej. Titchener określał empatię w specyficzny sposób: „Nie tylko widzę powagę, skromność, dumę i kurtuazję, ale również odczuwam je jako dokonujące się mięśniami mego umysłu” (Titchener [za:] Rembowski, 1986: 43).

Uogólniając, stwierdzić można, że przez cały wiek XX naukowcy zajmując się empatią, przeprowadzili wiele badań empirycznych w zakresie tej problematyki. Trudno jednak zebrać wyniki poszczególnych działań, ponieważ badacze w odmienny sposób traktowali istotę empatii (Knowska, 1986; Rembowski, 1989).

Wszystkie istniejące naukowe definicje empatii uporządkować można w trzy zasadnicze grupy:

1. definicje podkreślające element emocjonalny empatii, akcentujące zdolność wczuwania się w emocjonalne stany innych, przy czym empatia może dotyczyć zarówno stanów emocjonalnych dodatnich, jak i ujemnych.

2. definicje podkreślające element poznawczy empatii, akcentujące intelektualne poznanie.
3. definicje komplementarne, łączące dwa poprzednie stanowiska, gdzie empatia traktowana jest jako zespół emocjonalno-poznawczy.

Przykładem ostatniego podejścia może być koncepcja empatii jaką przedstawił Davis, który definiuje ją jako uczucie doświadczane w trakcie obserwacji stanów emocjonalnych innych ludzi (Davis, 2001).

Konsekwencją odmiennego definiowania empatii przez naukowców jest traktowanie jej w badaniach w różny sposób. Część badaczy, w ramach swych empirycznych poszukiwań, bierze pod uwagę tylko element emocjonalny, inni ograniczają się do aspektu poznawczego, pozostali rozpatrują empatię jako wewnętrzny, złożony, wielowymiarowy konstrukt (Knowska, 1986).

Na gruncie polskim J. Rostowski przyjmuje definicję empatii w szerokim jej rozumieniu. Według niego oznacza ona „zdolność jednej osoby do odczuwania sytuacji, w jakiej znajduje się druga osoba, albo ściślej, zdolność do widzenia czy też ujmowania spraw z punktu widzenia – niejako „oczami” – tej drugiej osoby. A więc empatia jest zdolnością do rozumienia, oceny oraz komunikowania tego, co druga osoba mówi, czuje, myśli, czego obawia się, chce i oczekuje” (Rostowski, 1987: 91).

Rostowski podsumował badania z zakresu tej problematyki i stwierdził, że szczęście małżeńskie ściśle wiąże się z empatią. Partnerzy wchodząc w związek małżeński prawie zawsze nastawieni są na postawę empatyczną. Jeśli jednak w małżeństwie zostanie zahamowana wzajemna komunikacja, małżonkowie nie będą próbowali wczuwać się w sytuację partnera i go zrozumieć, rozpoczną się próby zaspakajania potrzeb poza związkiem, u kogoś z bliskiej rodziny lub przyjaciół. Automatycznie wpłynie to negatywnie na jakość pożycia małżeńskiego, ponieważ według S. Hunta i J. Hiltona „jednym z podstawowych warunków prawidłowego i harmonijnego rozwoju małżeństwa, opartego na wzajemnej miłości, jest konieczność wyemancypowania się obojga partnerów spod wpływów rodziny, a zwłaszcza emocjonalnej zależności od rodziców” (Hunta, Hilton [za:] Rostowski 1987: 92).

Występowanie empatii w małżeństwie uzależnione jest nie tylko od starań i predyspozycji psychicznych partnerów, ale w znacznym stopniu od wielu zewnętrznych czynników, na których działanie narażony jest zwykły małżonek (Sanzoni [za:] Rostowski, 1987).

Ibid podaje receptę na rozwój empatii w małżeństwie: „Empatia między partnerami może prawidłowo rozwijać się u tych partnerów małżeńskich, u których role i zadania związane zwyczajowo z płcią nie są szybko ujmowane i podzielone, a co ważniejsze są realizowane bądź przez żonę, bądź przez męża, bądź wspólnie, w zależności od aktualnie występującej potrzeby” (Sanzoni [za:] Rostowski, 1987: 94). Empatii sprzyja więc zasada partnerstwa i współpracy obowiązująca w mał-

żeństwie. Ponadto poziom empatii między małżonkami uzależniony jest od tego, na ile zostały zaspokojone podstawowe potrzeby w związku. Efektem deprawacji jednej lub kilku jest automatycznie obniżenie się poziomu empatii, bowiem występują trudności we wzajemnej, szczerzej komunikacji, w zrozumieniu swych uczuć, postępowania.

Można, więc powiedzieć o istnieniu sprzężenia zwrotnego między empatią a pozyciem małżeńskim. Empatia jest bowiem czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie związku małżeńskiego, jak i różne barwy życia małżonków decydują o przejawianiu empatii przez partnerów związku. Im sprawniejsza i głębsza jest komunikacja między małżonkami, tym większa jest akceptacja i zrozumienie dla partnera i tym wyższy jest poziom empatii. Pociąga to za sobą lepsze funkcjonowanie związku i większe zadowolenie (Sanzoni [za:] Rostowski, 1987).

Obecność empatii w związku ma znaczenie nie tylko w kontekście relacji między partnerami, na co wskazują aktualnie prowadzone badania Kaźmierczak (2008a), ale także odgrywa ona ważną rolę jako element postawy rodzicielskiej mający wpływ na zachowania społeczne i postawy empatyczne u dzieci (Kaźmierczak, 2008b).

3. Satysfakcja małżeńska

W ciągu ostatnich kilku dekad w Polsce obserwuje się wzrost niepokojących zjawisk świadczących o spadku znaczenia instytucji małżeństwa. Wśród nich wskazuje się na rosnącą liczbę rozwodów, zwiększającą się populację osób samotnie podejmujących trud wychowania dzieci, coraz większą powszechność związków nieformalnych. Mimo tych tendencji związek małżeński pozostaje w dalszym ciągu najbardziej akceptowanym społecznie sposobem życia dwojga ludzi (Płopa, 2005). Fakty te skłaniają badaczy do poszukiwań czynników decydujących zarówno o trwałości związku, jak i o poczuciu satysfakcji małżonków.

W życiu codziennym, jak również w literaturze dotyczącej problematyki małżeństwa, często spotkać się można z podziałem małżeństw na szczęśliwe i nie-szczęśliwe. Niektórzy autorzy stawiają znak równości między pojęciem: szczęścia, zadowolenia czy satysfakcji małżeńskiej. Są to określenia mówiące o pozytywnych rezultatach funkcjonowania diady, w odniesieniu do subiektywnych odczuć partnerów. Potocznie mówi się, że szczęśliwe małżeństwo to takie, w którym istnieje przewaga przeżyć dodatnich nad ujemnymi. Satysfakcję małżeńską definiować można biorąc pod uwagę określone warunki wewnętrzne lub zewnętrzne, decydujące o funkcjonowaniu związku, lecz nie zawsze bezpośrednio zależne od partnerów. Przykładem tego mogą być badania W. Barry'ego, w których stwierdził on, że dla powodzenia małżeństwa największe znaczenie mają czynniki odnoszące się do mężczyzny:

a/ szczęśliwy związek rodziców męża oraz przywiązanie męża do swego ojca;

b/ wysoki status społeczno-ekonomiczny rodziny, z której mąż się wywodzi;

c/ stabilny, pozbawiony zaburzeń neurotycznych obraz własnej osoby męża. ([za:] Janicka, Niebrzydowski, 1994: 28).

G. Spanier przedstawił 4-czynnikowy model dostosowania wzajemnego małżonków, w którym dostosowanie traktowane jest jako proces. Te cztery czynniki to: satysfakcja małżeńska, spójność małżeństwa, okazywanie wzajemne uczuć oraz zgodność poglądów na podstawowe sprawy. Dobrze dobrany związek małżeński cechuje wysoki stopień przystosowania, zadowolenia, szczęścia oraz stanowi on adekwatnie funkcjonujący system interpersonalny (Janicka, Niebrzydowski, 1994).

Maria Braun-Gałkowska za kryterium powodzenia małżeństwa uznaje subiektywne zadowolenie obydwu partnerów. Trwałość natomiast jest wskaźnikiem obiektywnym i wiąże się z czasem utrzymywania się związku. Autorka zwraca uwagę na fakt, że trwałość nie zawsze jest równoznaczna z satysfakcją ze współżycia małżonków. Niejednokrotnie małżonkowie żyją ze sobą, mimo że nie daje im to ani zadowolenia, ani też jakiegokolwiek satysfakcji. Subiektywne zadowolenie z małżeństwa, będące głównym kryterium sukcesu małżeńskiego jest uzależnione od wielu czynników. Przeprowadzono wiele badań dotyczących tej problematyki. Braun-Gałkowska zebrała wszystkie czynniki i starała się je uporządkować. Wyodrębniła czynniki wewnętrzne, takie jak: osobowość partnerów, ich postawy ogólne i wzajemne wobec siebie oraz czynniki zewnętrzne, takie jak: warunki ekonomiczne, wymagania środowiska. W oparciu o inne kryterium podziału wyodrębniła czynniki działające przed zawarciem małżeństwa, na przykład: dojrzałość do małżeństwa, wybór partnera, wzory wyniesione z domu oraz czynniki działające w trakcie trwania związku, takie jak: oczekiwania wobec małżeństwa, zachowanie się małżonków, układ władzy w rodzinie (Braun-Gałkowska, 1980: 15).

Plopa (2005, 2006) wskazuje, że znaczenie dla satysfakcji małżeńskiej mogą mieć takie czynniki jak: poczucie koherencji, którego wyższy poziom obserwuje się u małżonków zadowolonych ze związku, a także ocena posiadanych zasobów materialnych, których niedostatek wpływa negatywnie na ocenę relacji z partnerem.

4. Wartości

Na gruncie współczesnej psychologii istnieje wiele podejść do problematyki wartości ludzkich i wartościowania. Nie ma jednoznacznej i powszechnie obowiązującej definicji. Często przy rozpatrywaniu tej problematyki podkreśla się przede wszystkim fakt, że wartości ukierunkowują i regulują ludzkie zachowanie (Oleś, 1989).

Ze względu na specyfikę prowadzonych badań kluczową rolę wśród rozpatrywanych wartości przypisano miłości, stawiając pytanie czy wartością istotną dla badanych par małżeńskich jest miłość?

5. Szczęście i satysfakcja z życia

Nie ma jednoznacznej definicji szczęścia. W różnych językach, a nawet w obrębie tego samego języka „szczęście” miewa wiele, niekiedy bardzo oddalonych od siebie znaczeń. Według W. Tatarkiewicza „szczęście jest takim nastawieniem wobec życia, które warunkuje aktywne zmaganie się z przeciwnościami losu i dążenie do realizacji ważnych dla podmiotu wartości. Jego przejawem jest odczuwany subiektywnie pozytywny bilans doświadczeń, znajdujący swój wyraz na poziomie poznawczym (pozytywna ocena jakości własnego życia i perspektyw) i na poziomie emocjonalnym (przewaga przyjemnych efektów)” ([za:] Kofta, 1991: 207). Różne są źródła szczęścia ludzkiego. Dla jednych szczęściem jest zdrowie, dla innych pieniądze lub sukcesy zawodowe, dla jeszcze innych przychyłność ukochanej osoby. Dlatego od wielu lat starano się odpowiedzieć na pytanie – od czego zależy poczucie szczęścia? Okazuje się, że wyróżnić można dwie zasadnicze grupy czynników:

- a/ szczęście zależy od warunków życia, od tego, co przynosi człowiekowi los;
- b/ szczęście zależy od cech indywidualnych, stylu życia, sposobu patrzenia na świat, dyspozycji osobowościowych i temperamentalnych (Kofta, 1991: 208).

6. Cel badań

Zebrany materiał empiryczny ma na celu dostarczenie informacji o różnicach w zakresie empatii, otwartości i satysfakcji małżeńskiej w parach o zróżnicowanym stażu oraz o powiązaniach pomiędzy wymienionymi wyżej zmiennymi niezależnymi, a odczuwaną satysfakcją ze związku w badanych diadach małżeńskich. Uzyskane dane wpisują się w stosunkowo nowy obszar badań w Polsce jakim jest gamologia, czyli nauka o małżeństwie. Pomimo istotnego znaczenia, jakie odgrywa ono w funkcjonowaniu psychospołecznym jednostki nadal odczuwalny jest deficyt badań empirycznych przybliżających tą problematykę.

7. Charakterystyka badanych osób

Badaniami objęto grupę 80 osób (40 par małżeńskich). Połowę stanowiły pary z krótkim stażem małżeńskim – od pół roku do pięciu lat trwania małżeństwa. Drugą część stanowiły pary z długim stażem małżeńskim – za dolną granicę przyjęto tutaj, co najmniej dwadzieścia lat pożycia małżeńskiego. Aby ujednoczyć badaną grupę wzięto pod uwagę tylko te pary małżeńskie, które po raz pierwszy wstąpiły w związek. Wcześniejsze doświadczenia, z poprzednich związków, mogłyby rzutować na funkcjonowanie diady małżeńskiej.

Wykluczono pary, w których pojawiły się zaburzenia psychiczne, przewlekłe choroby czy poważne defekty fizyczne. Tego typu czynniki mogą wpływać negatywnie na współżycie partnerów i powodować obniżenie jakości funkcjonowania małżeństwa. Wiek osób badanych mieścił się w granicach od 22 do 54 lat. Średni wiek kobiet wyniósł 37 lat, zaś średni wiek mężczyzn 39 lat.

8. Narzędzia badawcze

- Kwestionariusz Otwartości w Małżeństwie.

Kwestionariusz Otwartości w Małżeństwie autorstwa Płaszczyńskiego jest techniką służącą do badania zakresu i poziomu otwartości na osobę małżonka, pozwala na badanie jej determinant, wskazuje również na sposoby rozwiązywania konfliktów małżeńskich. Kwestionariusz składa się z 9 twierdzeń. Większość z nich (6 twierdzeń) skłania osobę badaną do oceny danej sytuacji w dwóch czasokresach: na początku małżeństwa i obecnie. Pozostałe twierdzenia dotyczą determinant otwartości prezentowanej wobec współmałżonka. Osoby badane pytane są o czynniki, które w toku trwania małżeństwa zadecydowały o zmniejszeniu otwartości na sprawy partnera, pytane są również o hipotetyczne elementy, które spowodowałyby wzrost poziomu otwartości. Osoba badana ustosunkowuje się do każdego twierdzenia na 5-stopniowej skali (od 0 do 4) (Płaszczyński, 1993: 82-83).

- Skala Empatii A. Mehrabiana i N. Epsteina (*Emotional Empathy Scale*).

Skala składa się z 33 twierdzeń badających: wrażliwość uczuciową, skłonność do ulegania wpływowi, gotowość do identyfikacji z innymi, umiejętność dostrajania emocjonalnego, skłonność do okazywania uczuć, jak również wrażliwość na twórczość. Zadaniem osoby badanej jest ustosunkowanie się do każdego twierdzenia na 9-stopniowej skali (od postawy najbardziej zgodnej do skrajnie niezgodnej). Poprzez zsumowanie punktów we wszystkich twierdzeniach uzyskujemy liczbowy wskaźnik empatii, charakterystyczny dla osoby badanej.

- Skala Więzi Małżeńskiej.

Autorem Skali Więzi Małżeńskiej (SWM) jest J. Szopiński. Skala służy do pomiaru natężenia więzi psychicznej małżonków, definiowanej jako „zespół interakcji w sferze współodczuwania, współrozumienia i współdziałania” (Szopiński [za:] Ratajczak, 1980: 101). Skala składa się z 60 zdań, po 20 w każdej z podskal badających: współodczuwanie, współrozumienie i współdziałanie. Zadaniem osób badanych jest ustosunkowanie się do każdego twierdzenia na pięciopunktowej skali. Małżonkowie mają do wyboru następujące odpowiedzi: bardzo często, często, niekiedy, rzadko, bardzo rzadko. Poprzez wybór jednej z nich określają częstotliwość konkretnej czynności. Maksymalny, możliwy do uzyskania wynik w SWM wynosi 300 punktów, minimalny zaś 60 punktów. Wynik każdego małżonka obliczamy przez sumowanie punktów 60 twierdzeń i na tej podstawie uzyskujemy liczbowy wskaźnik intensywności więzi małżeńskiej. Możemy również oddzielnie obliczyć wskaźniki dla poszczególnych skal.

- Skala Wartości Życiowych.

W założeniach do badań nie brano pod uwagę pomiaru hierarchii wartości, jest to bowiem problematyka obszerna i nie pokrywająca się bezpośrednio z tematem pracy. Zrezygnowano ze stosowania standardowych metod dotyczących wartości i zdecydowano się na skonstruowanie metody własnej, która w sposób

bezpośredni odpowiadałaby na postawione pytanie: czy współmałżonkowie, zarówno z par o długim, jak i krótkim stażu małżeńskim, będą wybierali jako istotną dla nich wartość miłość. Efektem poszukiwań badawczych jest Skala Wartości Życiowych. W budowie skali uczestniczyła 12-osobowa grupa sędziów kompetentnych. Technika składa się z 15 pojęć. Zadaniem osoby badanej jest wybór 3 najważniejszych dla niej wartości, a następnie postawienie cyfry 1 przy wartości najważniejszej i kolejno cyfry 2, 3 przy twierdzeniach o mniejszej wartości.

- Skala Satysfakcji z Życia.

W celu pomiar subiektywnego poczucia zadowolenia z życia skonstruowano Skalę Satysfakcji z Życia (SSŻ). Dla sprowokowania partnerów do opowiedzenia się za zadowoleniem lub niezadowoleniem, zdecydowano się na konstrukcję skali parzystej 8-stopniowej, w postaci kontinuum, gdzie na jednym jej krańcu znalazł się brak satysfakcji, zaś na drugim maksymalna satysfakcja. Zadaniem osoby badanej był wybór jednej z ośmiu możliwych odpowiedzi, odzwierciedlającej aktualny poziom satysfakcji z życia.

9. Wyniki badań własnych

- Otwartość w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim.

Zgodnie z przyjętą hipotezą założono, że w miarę wydłużania się stażu małżeńskiego wzrasta poziom prezentowanej przez współmałżonków otwartości.

Tab. 1. Średnie dla otwartości w parach o długim i krótkim stażu małżeńskim

GRUPA MAŁŻEŃSTW	MĘŻCZYŻNI		KOBIEТЫ	
	X - P	X - A	X - P	X - A
DŁUGI STAŻ	64,45	61,85	66,70	66,10
KRÓTKI STAŻ	65,45	65,95	66,20	67,40

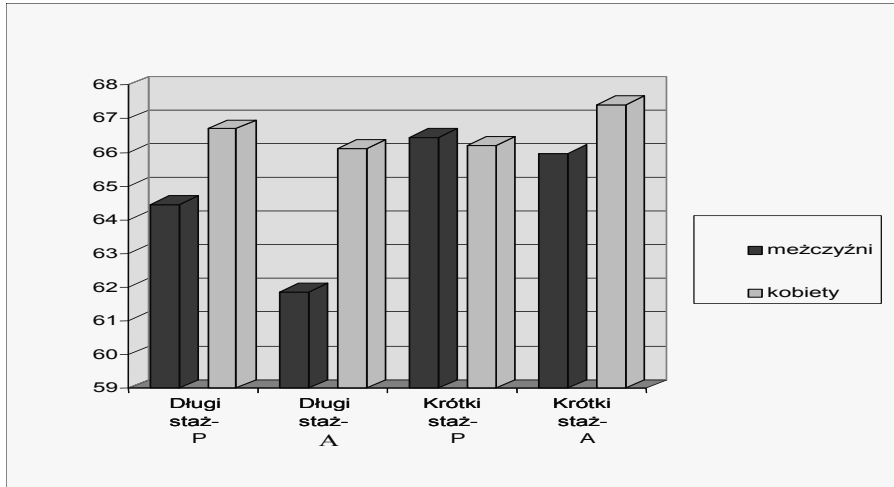
X - P – średnia otwartości na początku małżeństwa

X - A – średnia otwartości aktualnie charakteryzująca małżonków

Wyniki analizy statystycznej MANOVA uwzględniające dwukrotny pomiar otwartości – na początku małżeństwa i obecnie – zarówno w parach o długim, jak i krótkim stażu małżeńskim, świadczą o braku istotnego statystycznie związku między otwartością, a długością trwania małżeństwa [$F(1,80)=0,40$, $p=0,527$]. Można zatem sformułować wniosek, że długość stażu małżeńskiego nie jest czynnikiem istotnie wpływającym na wartość rozpatrywanej zmiennej, jaką jest otwartość.

Badania wykazały również, że nie istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie otwartości uwarunkowane płcią osób badanych [$F(1,80)=0,87$, $p<0,354$].

Rys. 1. Różnice otwartości w badanej populacji

P - otwartość na początku małżeństwa

A - otwartość aktualnie charakteryzująca małżonków

- Empatia w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim.

Przyjęto, że pary o długim stażu małżeńskim będą charakteryzowały się wyższym poziomem empatii w porównaniu z parami o krótkim stażu. Wyniki uzyskane przez współmałżonków w zakresie zmiennej, jaką jest empatia prezentuje Tabela nr 2.

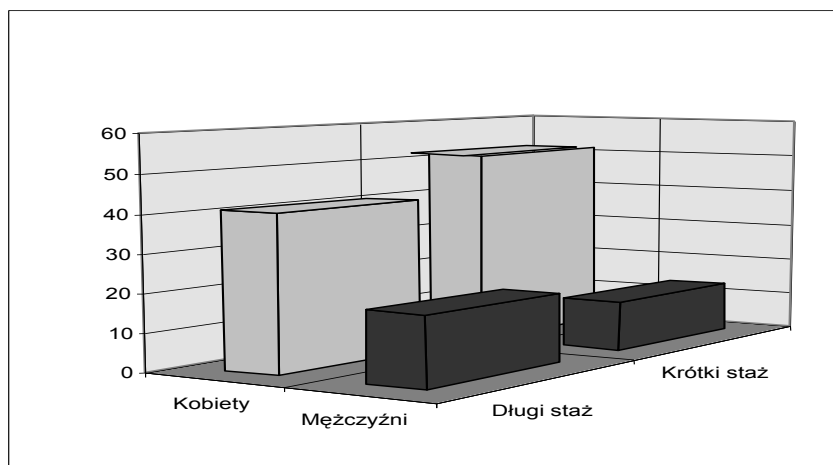
Tab. 2. Średnie i odchylenia standardowe dla empatii w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim

STAŻ	MĘŻCZYŹNI		KOBIEТЫ	
	M	SD	M	SD
MAŁŻEŃSKI				
DŁUGI	18,25	25,56	40,50	19,527
KRÓTKI	13,15	26,304	51,30	25,423

Jak wskazują wyniki analizy statystycznej ANOVA brak istotnych statystycznie różnic w natężeniu empatii w obu grupach badawczych [$F(1,80)=0,003$, $p.<0,956$]. Natomiast, istotnym elementem różnicującym poziom empatii jest płeć [$F(1,80)=26,432$, $p=0,000$]. Wyniki wykazują jednoznacznie, że w obu grupach badawczych kobiety uzyskały wyższe wyniki w zakresie empatii niż mężczyźni. Mężczyźni ze związków o krótkim stażu charakteryzują się najniższym poziomem

empatii, zaś najwyższy poziom badanej zmiennej osiągnęły kobiety z par o krótkim stażu małżeńskim.

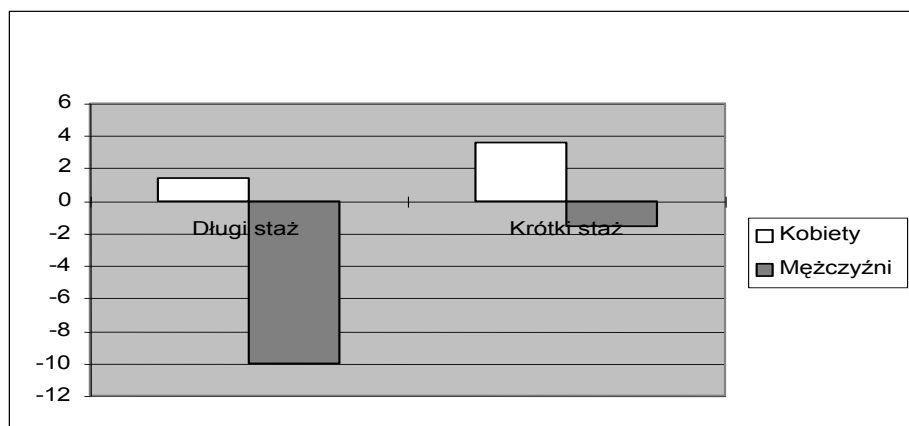
Rys. 2. Empatia w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim

Efekty proste potwierdzają istnienie znaczących różnic w zakresie tego czynnika pomiędzy kobietami i mężczyznami w obu grupach. Kobiety mają znacznie wyższy poziom empatii w porównaniu z grupą mężczyzn [$F(1, 80)=25, 8312, p=0, 0000$].

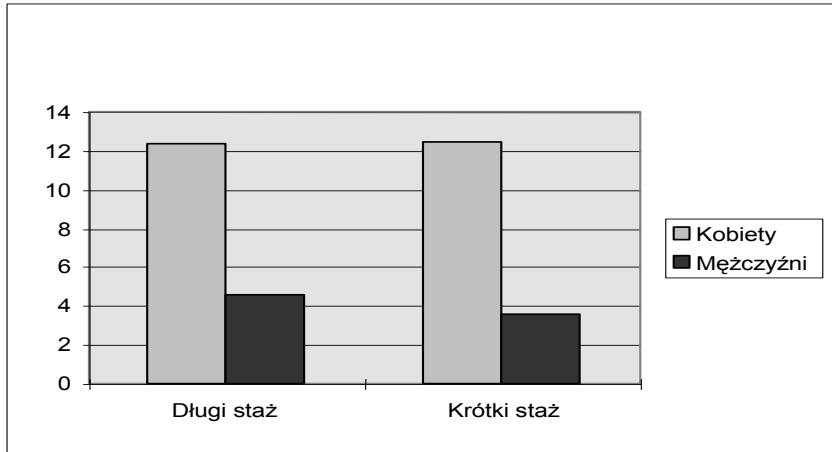
Zróżnicowany poziom empatii uwarunkowany płcią zaobserwowany został w zakresie poszczególnych czynników składowych tej zmiennej. Kobiety osiągnęły wyższy poziom empatii w skali SEWI (Wrażliwość na innych) – [$F(1,40)=9, 829, p< 0,02$].

Rys. 3. Skala – Wrażliwość na innych (SEWI) – różnice między płciami

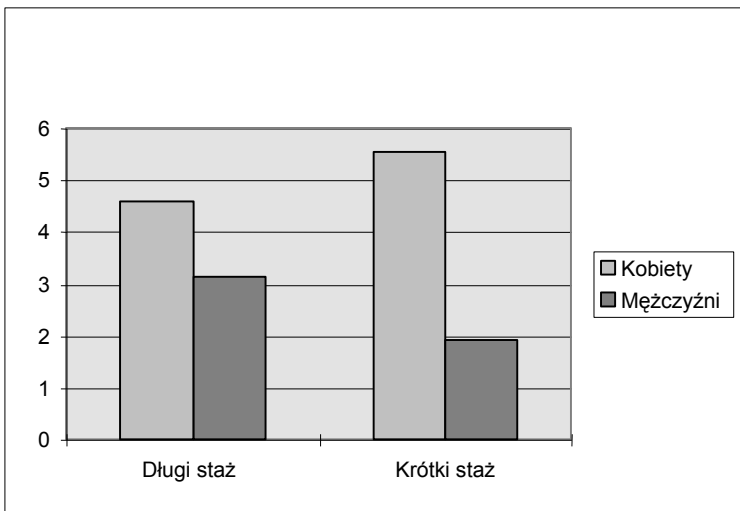
Istotnie wyższe rezultaty w grupie kobiet w stosunku do grupy mężczyzn odnotowano w obrębie czynnika SEWSZ (Wrażliwość na sztukę) – [F(1,40)=21, 45, $p<0,000$].

Rys. 4. Skala – Wrażliwość na sztukę (SEWSZ) – różnice między płciami

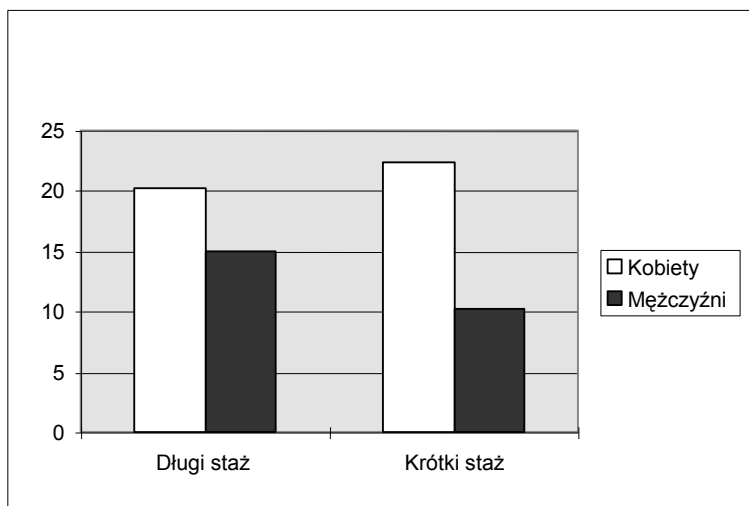
Podobnie przewaga kobiet zauważalna jest pod względem czynnika SEWB (Wrażliwość na bliskich) – [F(1,40)=6,844, $p<0,011$], gdzie mężczyźni uzyskali istotnie niższe wyniki.

Rys. 5. Skala – Wrażliwość na bliskich (SEWB) – różnice między płciami

Analiza uwzględniająca jednocześnie oddziaływanie czynnika płci i grupy w wyjaśnianiu zmiennej SEDE (Dostrajanie emocjonalne), potwierdziła istotny statystycznie interakcyjny charakter wpływu tych czynników na poziom badanej zmiennej [$F(1,40)=43,800, p<0,000$]. Obrazuje to poniższy Rycina nr 6:

Rys. 6. Skala – Dostrajanie emocjonalne (SEDE) – różnice między płciami

Dalsza analiza uzyskanych danych wskazuje, że prawie we wszystkich parach małżeńskich występuje zróżnicowany poziom empatii. Pojawiły się jedynie 3 małżeństwa, które uzyskały tę samą wartość w zakresie tej zmiennej. Wyższy poziom empatii osiągają kobiety – ma to miejsce w 14 diadach z długim stażem i w 19 parach z krótkim stażem. Tylko w kilku parach zaobserwować można sytuację odwrotną, kiedy empatia mężów przewyższa empatię współmałżonek (3 pary – długi staż, 1 para – krótki). Uzyskane wyniki świadczą o bardziej rozbudowanej u kobiet umiejętności dostrajania emocjonalnego, zwłaszcza w stosunku do osób bliskich, o większej wrażliwości na uczucia i stany emocjonalne innych. Kobiety mają także większe predyspozycje do rozumienia współmałżonka, co może pociągać za sobą wzrost satysfakcji z małżeństwa. Ich zwiększona empatyczność wynika nie tylko z indywidualnych właściwości, ale zależy również od czynników społeczno-kulturowych, które przypisują zróżnicowane zachowania przedstawicielom różnych płci.

- Satysfakcja małżeńska

Przystępując do badań założono, że poziom satysfakcji małżeńskiej będzie zróżnicowany w parach z długim i krótkim stażem małżeńskim.

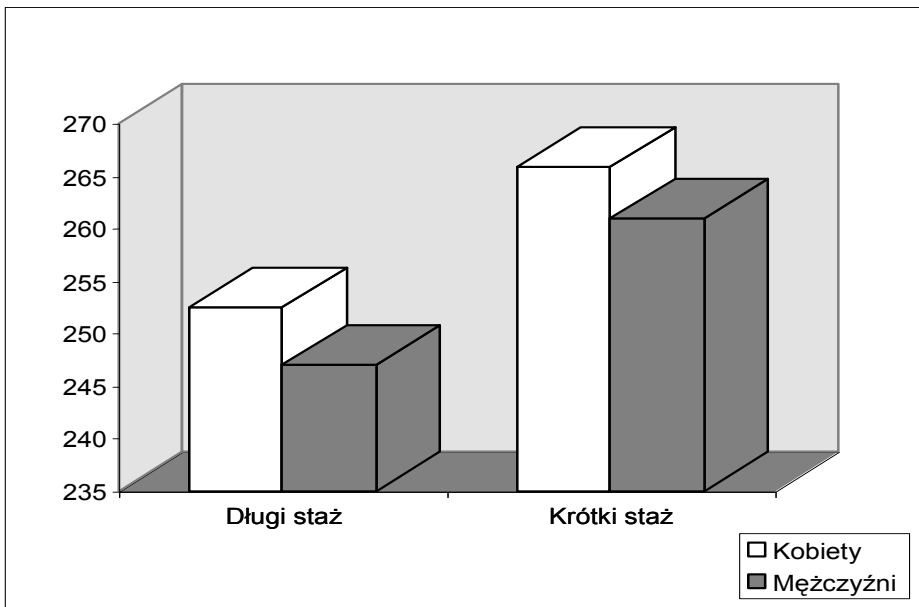
Tab. 3. Średnie dla satysfakcji małżeńskiej

STAŻ MAŁŻEŃSKI	SATYSFAKCJA MAŁŻEŃSKA	
	KOBIETY	MĘŻCZYŻNI
KRÓTKI	265,90	260,90
DŁUGI	252,50	247,00

Analiza statystyczna ANOVA wskazała na istnienie istotnej różnicy w poziomie satysfakcji małżeńskiej w parach o zróżnicowanym czasie trwania związku [$F(1,80)=5,3115$, $p.< 0,024$]. Małżonkowie z grupy par o krótkim stażu uzyskali wyższe wyniki w zakresie tej zmiennej w porównaniu z parami o długim czasie trwania małżeństwa.

Analiza wariancji wskazała również na brak istotnych różnic w poziomach satysfakcji małżeńskiej, ze względu na płeć osób badanych [$F(1,80)=0,786$, $p.< 0,378$].

Rys. 7. Satysfakcji małżeńska a długość stażu w związku

- Satysfakcja z życia.

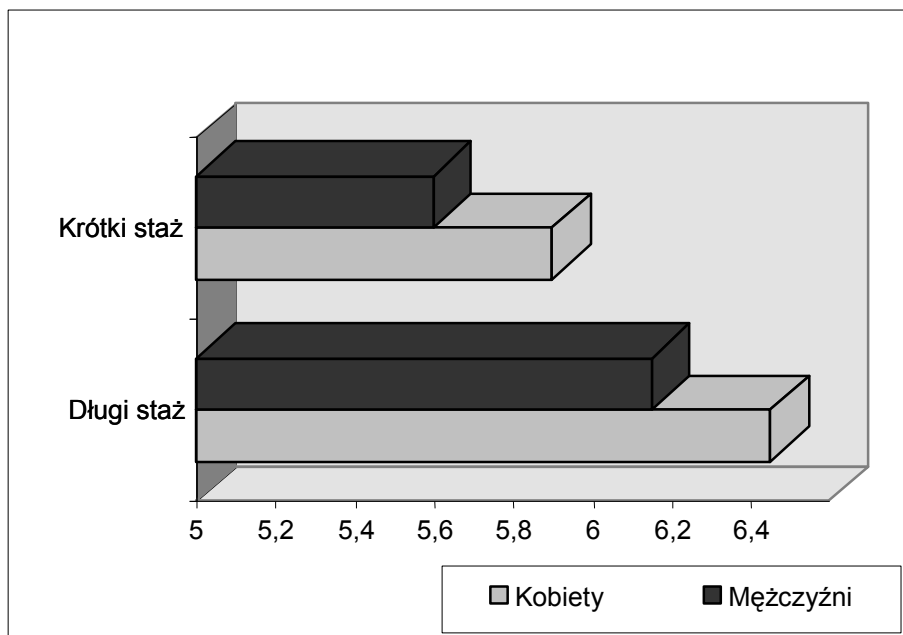
Przewidywano, że poczucie satysfakcji z życia będzie zmienną różnicującą pary z długim i krótkim stażem małżeńskim. Opierając się na fakcie, że krótkotrwałe związki małżeńskie charakteryzują się większą satysfakcją małżeńską, wnioskowano, że w konsekwencji stan ten będzie prowadził do większej satysfakcji z życia.

Tab. 4. Średnie dla satysfakcji z życia

STAŻ MAŁŻEŃSKI	SATYSFAKCJA Z ŻYCIA	
	KOBIETY	MĘŻCZYŹNI
KRÓTKI	5,90	5,60
DŁUGI	6,45	6,15

Analiza statystyczna ANOVA potwierdziła, że istotnym statystycznie elementem różnicującym poziom satysfakcji z życia jest czas trwania związku małżeńskiego. Wyniki wykazały jednoznacznie, że pary o dłuższym stażu małżeńskim uzyskały wyższy poziom satysfakcji z życia w porównaniu z parami o krótkim czasie trwania związku małżeńskiego [$F(1,80)=4,785, p.<0,032$].

Rys. 8. Satysfakcja z życia

Jak wykazały dalsze wyniki analizy wariancji występuje brak istotnych statystycznie różnic w poziomie satysfakcji z życia, które uwarunkowane byłyby płcią osób badanych. Można wnioskować, że płeć nie ma istotnego wpływu na wartość badanej zmiennej, jaką jest satysfakcja z życia [$F(1,80)=1,424, p < 0,237$].

- Wybór wartości w parach o zróżnicowanym stażu małżeńskim

Analiza uzyskanych wyników wskazuje na fakt, że spośród 40 przebadanych osób z małżeństw o krótkim stażu, 35 wymieniło miłość, jako jedną z najważniejszych dla siebie wartości. W grupie osób z długim stażem małżeńskim (liczącej również 40 osób) 26 badanych dokonało takiego samego wyboru.

Dalsza analiza statystyczna, wykorzystująca test χ^2 , mająca na celu ujawnienie czy istnieje różnica w częstości dokonywanego wyboru, którego obiektem jest miłość, wśród par z krótkim i z długim stażem małżeńskim wykazała, że osoby z par o krótkim stażu znacznie częściej wybierają miłość, niż ma to miejsce w grupie par o długim stażu [$F(1;80)=5,591, p < 0,05$].

W obu grupach badawczych, w 72 przypadkach, wśród 3 możliwych wyborów, badana zmienna znalazła się na pozycji 2 lub 3. Dominującą, najczęściej wybieraną wartością okazało się zdrowie. Zostało wybrane przez 95% \ badanych osób (76 osób).

90% osób, które wybrały jako istotną wartość zdrowie, umieściło je na pozycji 1. U pozostałych 10% pozycję najważniejszą zajmowała miłość.

Uzyskane wyniki pozwalają na sformułowanie wniosku, że miłość obok zdrowia, jest nadal uznawana za istotną wartość, cenną zarówno dla par z długim, jak i krótkim stażem małżeńskim.

- Empatia i otwartość a satysfakcja małżeńska

Zakładano, że wyższy poziom empatii i otwartości implikuje większą satysfakcję małżeńską. Po obliczeniu średniej dla otwartości i średniej dla empatii oraz odchylenia standardowego uzyskano 3 przedziały charakterystyczne dla niskiego, przeciętnego i wysokiego poziomu obu zmiennych.

Przeprowadzona w następnej kolejności analiza statystyczna ANOVA wskazała na fakt, że wyższy poziom satysfakcji małżeńskiej jest obserwowany u osób prezentujących wysoką otwartość [$F(1,30)=19,170, p < 0,000$]. A zatem przypuszczać można, że wyższa otwartość pociąga za sobą większe zadowolenie z własnego związku.

Ponadto stwierdzono, że wyższy poziom satysfakcji małżeńskiej występuje w grupie osób prezentujących wyższy poziom empatii [$F(1,80)=0,783, p < 0,384$]. Nie wykryto jednak istotnych statystycznie różnic w poziomie zadowolenia z małżeństwa, które uwarunkowane byłyby wartością empatii uzyskiwaną przez współmałżonków w całej badanej populacji. Nie można, więc jednoznacznie stwierdzić, że wyższy poziom empatii partnerów gwarantuje większą satysfakcję ze związku.

- Satysfakcja małżeńska, a satysfakcja z życia

Jak wykazały badania, istnieje ścisła współzależność między satysfakcją małżeńską a globalną satysfakcją z życia zarówno w grupie małżeństw z długim stażem, jak i z krótkim czasem trwania związku małżeńskiego. Na współzależność tę wskazuje w parach o długim stażu dodatni współczynnik korelacji ($r=0,57$), statystycznie bardzo istotny ($p<0,001$). Natomiast w parach o krótkim stażu małżeńskim potwierdza to współczynnik korelacji ($r=0,56$), również statystycznie bardzo istotny ($p<0,001$).

Rozpatrując jednocześnie dwie zmienne – płeć i staż małżeński – u kobiet z małżeństw o długim stażu odnotowano, potwierdzony silną korelacją ($r=0,61$, $p<0,001$), związek pomiędzy satysfakcją małżeńską i zadowoleniem życiowym. W grupie kobiet z małżeństw z krótkim stażem również pojawia się tego typu zależność ($r=0,39$), jednak nie jest ona istotna statystycznie.

Wśród mężczyzn, z małżeństw długo- i krótkotrwałych, również istnieje współzależność między tymi dwiema zmiennymi. U mężczyzn z krótkim stażem potwierdza to współczynnik korelacji wynoszący ($r=0,65$, $p<0,001$), zaś u mężczyzn z długim stażem jest nieco słabszy ($r=0,56$), ale również istotny statystycznie.

10. Wnioski

W przeciwieństwie do oczekiwań, nie stwierdzono wyższego poziomu otwartości w parach o długim stażu małżeńskim. Również płeć nie jest czynnikiem różnicującym wartość wskaźnika otwartości – odnotowano wprawdzie różnice w zakresie badanej zmiennej, ale nie są one istotne statystycznie.

Nie zarejestrowano także istotnych różnic w poziomach empatii, które wynikałyby ze zróżnicowanego stażu małżeńskiego. Elementem różnicującym populację pod względem poziomu empatii była natomiast płeć. Uzyskano istotne statystycznie różnice w poziomie empatii u kobiet i ich partnerów. Empatia żon zdecydowanie przewyższyła empatię mężczyzn. Najniższym poziomem empatii charakteryzowali się mężczyźni ze związków o krótkim stażu, zaś najwyższy poziom badanej zmiennej osiągnęły ich współmałżonki. Uzyskane wyniki świadczą o większej wrażliwości kobiet na uczucia i stany emocjonalne innych, o większej umiejętności dostrajania emocjonalnego, zwłaszcza w stosunku do osób bliższych. Większa empatia żon może prowadzić do lepszego zrozumienia partnera, automatycznie może, więc ułatwiać osiągnięcie wyższej satysfakcji z małżeństwa. Zaobserwowana w badaniach zwiększona empatyczność kobiet jest efektem oddziaływania czynników społeczno-kulturowych, które przypisują zróżnicowane zachowania przedstawicielom różnych płci. U większości par zaobserwowano zróżnicowany poziom empatii pomiędzy małżonkami. Jest to korzystna prawidłowość, wpływająca pozytywnie na funkcjonowanie diady, mogąca w konsekwencji prowadzić do zwiększonej satysfakcji ze związku.

Przeprowadzona analiza uzyskanych wyników pozwala na sformułowanie wniosku, że miłość jest nadal uważana za istotną wartość, cenną zarówno dla par

z długim, jak i krótkim stażem małżeńskim. Dominującą, najczęściej wybraną wartością okazało się jednak zdrowie – uznane za najważniejsze przez 95% badanych osób. Celem badań było także stwierdzenie czy istnieją różnice w wyborze wartości, które uwarunkowane byłyby długością trwania związku małżeńskiego. Wartość χ^2 [$F(1;80)=5,591, p < 0,05$] wskazuje na istnienie istotnego zróżnicowania w dokonywanych wyborach. Pary z krótkim stażem, w porównaniu z parami o długim stażu małżeńskim, znacznie częściej uznawały za najbardziej istotną dla nich wartość – miłość.

Efektem badań było ustalenie istotnej statystycznie różnicy w poziomie satysfakcji małżeńskiej w parach o zróżnicowanym czasie trwania małżeństwa. Partnerzy ze związków krótkotrwałych uzyskali wyższe wskaźniki zadowolenia z małżeństwa w porównaniu z parami o długim stażu małżeńskim. Brak natomiast istotnych statystycznie różnic w poziomie satysfakcji ze związku, które uzależnione byłyby od płci osób badanych.

Badania wykazały, że zmienna, jaką jest satysfakcja małżeńska zależy od wzajemnej otwartości partnerów. Potwierdzono istotne statystycznie różnice w poziomie satysfakcji małżeńskiej pomiędzy parami, które uzyskały wysokie i niskie wskaźniki otwartości.

Również wyższy poziom zadowolenia ze związku prezentują pary, które osiągnęły wyższe wskaźniki empatii. Uzyskane wyniki potwierdzają rezultaty odnotowane w badaniach Sitarczyk i Waniewskiej (2002), które wykazały, że poziom empatii ma pozytywny wpływ na poziom zadowolenia z małżeństwa. Można, zatem zakładać, że im bardziej otwarta i empatyczna osoba, tym większe jest prawdopodobieństwo osiągnięcia przez nią satysfakcji w życiu małżeńskim.

Dokonane analizy potwierdziły współzależność między satysfakcją małżeńską, a satysfakcją z życia, zarówno wśród małżeństw krótkotrwałych, jak i długotrwałych.

Badania wykazały również, że długość trwania małżeństwa jest czynnikiem różnicującym poziom poczucia satysfakcji z życia. Zaobserwowana zależność, wskazuje na większe zadowolenie z życia, mimo mniejszej satysfakcji z małżeństwa, wśród osób z dłuższym stażem. Świadczyć to może o istnieniu innych, bardziej istotnych czynników wpływających na badaną zmienną. Przypuszczać można, że szczególnie pełni tu satysfakcja zawodowa oraz, być może, satysfakcja z pełnienia roli rodzica. Uzyskany wynik może być również efektem zróżnicowanej pozycji życiowej par o długim i krótkim stażu. W związkach długoletnich można mówić o stabilizacji życiowej – partnerzy stworzyli rodzinę, uzyskali określoną pozycję zawodową i ekonomiczną, to może decydować o większej satysfakcji z życia. Młode pary są natomiast na początku drogi do stabilizacji, ich sytuacja rodzinna i zawodowa jest jeszcze niepewna, stąd wynikać może niska wartość satysfakcji z życia.

Przeprowadzone badania, analiza wyników i sformułowane wnioski upoważniają do stwierdzenia, że empatia i otwartość są istotnymi zmiennymi związanymi

z poczuciem satysfakcji małżeńskiej, natomiast zadowolenie z małżeństwa jest jednym z elementów prowadzących do poczucia satysfakcji z życia.

Bibliografia

- Braun-Gałkowska M. (1980), *Miłość aktywna* Wydawnictwo, Warszawa.
- Brzeziński J. (2004), *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa.
- Davis M. (2001), *Empatia. O umiejętności współodczuwania*, Gdańsk.
- Johnson D. (1985), *Umiejętności interpersonalne i samorealizacji*, Warszawa.
- Jourard, S.M. (1978), *Wybrane definicje zdrowej osobowości* [w:] K. Jankowski (red.), *Przełom w psychologii*, Warszawa.
- Każmierczak M. (2008a), *Oblicza empatii w relacjach małżeńskich: perspektywa psychologiczna*, Gdańsk.
- Każmierczak M. (2008b), *Empatia rodziców jako korelat indywidualnych różnic w zakresie empatycznej troski u dzieci*, *Psychologia Rozwojowa*, tom 13, nr 3.
- Knowska H. (1986), *O badaniu empatii*, „Przegląd Psychologiczny” XXIX, nr 2.
- Kofta M. (1991), *Złudzenia, które pozwalają żyć*, PWN, Warszawa.
- Niebrzydowski L., Płaszczyński E. (1989), *Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich*, Warszawa.
- Niebrzydowski L. (1992), *Psychologia przyjaźni i otwartości młodzieży i dorosłych*. Łódź.
- Niebrzydowski L., Janicka I. (1994), *Psychologia małżeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Niebrzydowski L. (1995), *Psychologia wychowawcza i społeczna*, Zielona Góra.
- Oleś P. (1989), *Wartościowanie a osobowość*, Warszawa.
- Płopa M. (2005), *Psychologia rodziny. Teoria i badania*, Kraków.
- Płopa M. (2006), *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Kraków.
- Płaszczyński E. (1993), *Otwartość w diadach małżeńskich*, Częstochowa.
- Rembowski J. (1989), *Empatia*, Warszawa.
- Rogers C.R. (1991), *Terapia nastawiona na klienta. Grupy spotkaniowe*, Wrocław.
- Rogers C.R. (2002), *O stawianiu się sobą. Poglądy terapeuty na psychoterapię*, Poznań.
- Rostowski J. (1987), *Zarys psychologii małżeństwa*, Warszawa.
- Sitarczyk M., Waniewski A. (2002), *Empatia a zadowolenie z małżeństwa*, „Małżeństwo i Rodzina”, nr 3, rok 1, ss. 31–37.
- Szopiński J. (1980), *Skala Więzi Małżeńskiej* [w:] Ratajczak Z. (red.), *Psychologia w służbie człowieka*, Warszawa.